

воєнка УПА Юрія Пашковського («Юрія Борця»): «Скромний, працьовитий, висококультурний і чесний, віданий українській визвольній справі».

Список використаних джерел та літератури

1. Архів ОУН у м. Києві, ф. 1, оп. 1, спр. 190 (Інформація про події на західно-українських землях в серпні–вересні 1939 р.).
2. Підсумкові звіти-таблиці ОУН (вересень 1939 р.) // Архів ОУН у м. Києві.
3. Гайвас Я. Воля ціни не має / Я. Гайвас. – Торонто : Срібна сурма, 1970.
4. Державний архів Львівської області, ф. 255 (Львівська кримінально-слідча тюрма), оп. 1, спр. 2044 (Особова справа арештованого П. Башука).
5. Макар В. Спомини та роздуми. Зібрання творів: у 4 т. / В. Макар ; за ред. М. Кулика, Р. Кулика, П.-Й. Потічного. – Торонто ; Київ : [б. в.], 2001. – Т. 2.
6. Макар В. Спомини та роздуми. Зібрання творів: у 4 т. / В. Макар ; за ред. М. Кулика, Р. Кулика, П.-Й. Потічного. – Торонто ; Київ, 2001. – Т. 4.
7. Мірчук П. Нарис історії ОУН / П. Мірчук ; за ред. С. Ленкавського, Д. Штикала, Д. Чайковського. – Мюнхен ; Лондон ; Нью-Йорк : [б. в.], 1968.
8. Петро Башук – Чок (1911–1995) // Визвольний шлях. – 1995. – Кн. 7. – С. 890–891.
9. Петруха Я. Себечів у розповідях та спогадах / Я. Петруха, І. Бриль. – Жовква : [б. в.], 2004.
10. Пришляк Я. Прощальне слово над могилою сл. п. Петра Башука / Я. Пришляк // Визвольний шлях. – 1995. – Кн. 8. – С. 1021–1022.
11. Чок-Зборовський Ю. [Башук П.] Спогади надбужанця про Лозове козацтво / Ю. Чок-Зборовський // Надбужанщина, Сокальщина, Белзчина, Радехівщина, Камінецьчина, Холмщина і Підляшшя : іст.-мемуарний зб. – Нью-Йорк ; Торонто : [б. в.], 1994. – Т. 3. – С. 51–63.
12. Шпіцер В. Крайовий Провідник Володимир Тимчій – «Лопатинський» / В. Шпіцер, В. Мороз. – Львів : [б. в.], 2004.

Акаш Крішан

Бойовий шлях сотні (бригади) УПА «Кубіка»

У статті висвітлено історію формування та діяльності сотні (бригади) УПА-Північ «Кубіка» в 1943–1946 рр. на території Волинської області.

Ключові слова: «Кубік», бригада, сотня, чота, рій, Українська повстанська армія, гітлерівці, радянські партизани, Волинська область.

Кришан Акаш. Боевой путь сотни (бригады) УПА «Кубик». В статье рассматривается история формирования и деятельности сотни (бригады) УПА-Север «Кубика» в 1943–1946 гг. на территории Волинской области.

Ключевые слова: «Кубик», бригада, сотня, чота, рой, украинская повстанская армия, гитлеровцы, советские партизаны, Волинская область.

Krishan Akash. Way Hundreds of Combat (team) UPA «Kubik». The article reviews the formation and activity of the unit of UPA-North by «Kubik» during the 1943–1946 in the Volyn region.

Key words: «Kubik», the brigade, a hundred, Chota, a swarm, the Ukrainian povstanskaya army, the Nazis, Soviet partisans, Volyn region.

Постановка наукової проблеми та її значення. Сьогодні проблематика участі у бойових діях на території України під час Другої світової війни збройних формувань ОУН-УПА є надзвичайно дискусійною й актуальною. Неабияку увагу дослідженню цієї теми приділяють і фахові науковці, і пошуковці-аматори. Упродовж близько двох десятиліть державної незалежності України вийшла у світ велика кількість статей, монографій, наукових розвідок про діяльність воєнків Української повстанської армії на наших та землях сусідніх країн.

У цій статті на основі опублікованих джерел, спогадів сучасників та новітніх розвідок вітчизняних науковців здійснено спробу простежити бойовий шлях одного з підрозділів Української повстанської армії з групи УПА-Північ – сотні (а згодом – бригади) «Кубіка», котра впродовж

1943–1946 рр. діяла на території сучасної Волинської області, а саме на Ковельщині та прилеглих до неї районах. Основну увагу приділено таким питанням, як військова діяльність цього формування проти ворожих політичних чинників (гітлерівців, радянських і польських партизанів та підрозділів НКВС) у роки Другої світової та після її завершення; стислий опис структури упівської сотні (а з осені 1944 р. – бригади) та її функціональних підрозділів; унесок вояків загону УПА «Кубіка» у справу боротьби за українську державність та незалежність.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Перші згадки про постання сотні УПА «Кубіка» на Волині знаходимо в художньо-документальному творі письменника Ф. Романюка. Описуючи нараду вищого командування Військової округи (далі – ВО) «Турів» у квітні 1943 р., Ф. Романюк розповідає про діяльність у мацеївських лісах сотні «Кубіка», з яким мали встановити зв'язок члени Служби безпеки (далі – СБ) Ковельської округи – «Кос» (А. Михалевич) і «Ярий» (В. Сементух) [12, 175]. Цілком логічно буде припустити, що на той час цей повстанський відділ активної участі в боях ще не брав, а продовжував посилений військовий вишкіл.

За твердженням уже згаданого Ф. Романюка, своє бойове хрещення відділ «Кубіка» отримав того ж місяця, коли разом із місцевою СБ сотня провела операцію проти банди мародерів поблизу сіл Шайне та Кошари. Успішною ця сутичка з ворогом для упівців «Кубіка» стала завдяки чітким діям працівників СБ Ковельської округи та власної розвідувальної служби, одним із учасників котрої була неідентифікована «Ганка». На той час сотня була на постой поблизу села Лісняки, де її і відшукав заступник референта СБ Ковельської округи «Ореник» [12, 186–187].

Після першої вдалої операції відділ «Кубіка» передислокувався з Мацеївщини в сусідній терен для конспірації [12, 188]. Однак про українських повстанців дізналися інші окупанти Волині – німці. У майбутньому вони не залишили сотню «Кубіка» у спокої: їхні каральні загопи навесні 1943 р. нищили Ковельщиною, щоб знищити упівців. Для підтвердження цього додамо інформацію, яку віднайшов польський краєзнавець О. Денищук, про напад загону гітлерівців на постій сотні «Кубіка» поблизу села Скулина на Ковельщині у квітні того самого року. Завдяки чітким діям командування упівці змогли відірватися від противника й відійти вглиб скулинського лісу, втративши лише трьох повстанців пораненими [4, 264].

Надалі нова сотня УПА перейшла до більш активних дій проти окупантів: її спецпідрозділ «Помста Полісся» вже у травні 1943 р. відзначився сміливою і рішучою антигітлерівською акцією – знищенням німецької автоколонії під командуванням генерала В. Лютце на шляху Ковель–Берестя. Повстанська засідка була розміщена поблизу нещодавно спаленого нацистами волинського села Кортеліси. Унаслідок бою загін УПА «Помста Полісся» [15, 205] ліквідував увесь штаб В. Лютце, у тому числі й чотири гестапівських офіцери [4, 268].

Завдяки інформації, зібраної і впорядкованої краєзнавцем із Ковельщини Я. Лавренком, маємо дані, згідно з якими впродовж весни–літа 1943 р. повстанський відділ «Кубіка» було остаточно реорганізовано в регулярну сотню УПА-Північ, яка впродовж Другої світової діяла саме в межах ВО «Турів», а саме на території Волинської області. Станом на кінець весни до складу відділу входили три чоти під командуванням чотових «Галюди», «Дубового» і «Залізного». Як зазначає Я. Лавренко, кожна чота сотні «в спокійній обстановці» нараховувала до 40 вояків. Вона складалася з трьох роїв (10–12 бійців), котрими, відповідно, керували ройові командири [8, 15]. Порівнюючи ці відомості з даними, які наводить І. Марчук, про кількісні показники повстанських відділів в УПА-Північ влітку 1943 р., зазначимо: укомплектування особового складу сотні «Кубіка» здійснювалося в повній відповідності до наказу Головнокомандувача УПА (далі – ГК УПА) Д. Клячківського («Клима Савура»). Так, захоплений у полон командир УПА на Ковельщині Ю. Стельмащук-«Рудий» на допитах у НКВС свідчив, що згідно з наказом ГК УПА, кожна сотня мала нараховувати 120–140 вояків і складатися з трьох чот по три рої в кожній [11, 67]. Саме такою була структура відділу УПА «Кубіка».

Окрім власне бойових підрозділів сотні (чот, роїв), у цьому загоні існували й деякі позаштатні допоміжні відділи, які виконували важливі функції в діяльності упівців. Питаннями, пов'язаними із продовольчим забезпеченням, займався господарчий відділ. У його розпорядженні перебувала похідна кухня радянського виробництва. Зазвичай, до «меню» повстанців було включено такі традиційні українські страви, як борщ, каша, суп, куліш. Коли окремі підвідділи сотні вирушали на бойові завдання більше, ніж на день, сотенні кухарі забезпечували їх сухими пайками: хлібом, ковбасою, смальцем. У разі перебування (постою) повстанців у певному населеному пункті того регіону, де

вони діяли, місцева підпільна мережа ОУН(б) мала дбати про забезпечення вояків усім необхідним: провіантом, одягом, інструментами (для будівництва табору чи криївки) [5, 173]. Щоб отримати найсвіжішу інформацію про пересування ворога в межах своєї дислокації, сотня «Кубіка» мала у своєму складі спеціальний розвідувальний відділ, який нараховував 12 вояків і перебував під безпосереднім керівництвом сотенного [8, 15]. Саме завдяки роботі цієї структури упівцям і вдалося успішно провести свої перші бої проти гітлерівців та радянських партизанів, про які ми вже згадували.

Озброєння вояків сотні «Кубіка» впродовж усього досліджуваного періоду було різноманітним, позаяк діставалося українським повстанцям як трофеї на полі бою чи було «змагашиновано» (сховано) місцевою сіткою ОУН(б) ще під час перших двох років війни [6]. Повстанці переважно були озброєні гранатами, гвинтівками й автоматами німецького, польського та радянського виробництва, старшини могли носити пістолети різних систем. Окрім цієї легкої стрілецької зброї, відділ мав у своєму розпорядженні декілька кулеметів та трофейні гармати радянського зразка з калібром 45 і 75 мм. Однак, зазвичай, останній вид озброєння перебував (разом із обслугою) при сотні тимчасово: для виконання певних бойових завдань. До кожної з усіх трьох частин відділу «Кубіка» на час проведення крупних операцій зі знищення ворога, згідно з наказом командування ВО «Турів» було долучено по два мінометники з малокаліберним мінометом. Проте, зазвичай, постійно при сотні був лише один міномет [8, 15]. Це свідчить про гостру нестачу важкого озброєння у відділах УПА-Північ упродовж 1943 р.

Для позиціонування УПА як справжньої армії, збройного репрезентанта українського народу, ГК УПА чималу увагу приділяла створенню власної військової уніформи. Однак через брак матеріальних ресурсів та розбудову міліарних формацій у тяжких умовах окупації такий проект утілити в життя не вдалося. Вояки УПА-Північ у 1943–1944 рр. носили цивільний одяг або саморобний чи трофейний (німецький, польський, радянський, угорський, чеський) мундир [3, 35]. Колишній вояк «Золотої сотні» (охороняла штаб ВО «Турів») М. Дмитрусик згадує, що одяг для повстанців шили селяни вдома з полотна, яке фарбували вільховою корою. Це надавало йому коричневого із зеленуватим відтінком кольору [8, 70]. Висловимо обережне припущення, що так само була екіпірована й сотня «Кубіка».

Загальне командування сотнею впродовж усього періоду діяльності цього формування УПА-Північ здійснював уродженець Ковельщини із села Заріччя Тихін Зінчук-«Кубік»¹. Завдяки розвідкам місцевих краєзнавців вдалося встановити, що народився майбутній провідник волинських повстанців 1909 р., до початку радянсько-німецької війни одружився, мав сина та дочку [8, 17]. Але ворожі наступи перекреслили особисті плани заріччянця. Колишній сусід родини Зінчуків Іван Карда свідчить, що внаслідок червневих подій 1941 р. його батько Олександр і Тихін (як червоноармійці) потрапили в німецький полон, де майбутній сотенний добровільно вступив до лав німецької розвідки (абверу) й навіть пройшов спецкурс навчання в німецькій школі. Надалі відомо, що у 1941–1942 рр. Зінчук-«Кубік» виконував функції постерункового (начальника поліцейного відділку) у с. Тойкути. У цей же час невтомний волинянин устиг також і пройти вишкіл у старшинській школі УПА поблизу Степаня на Рівненщині [8, 17], що, у свою чергу, свідчить про те, що вже з початку радянсько-німецької війни він поділяв соціополітичні погляди ОУН(б) і в німецьку розвідку та поліцію, вірогідно, пішов відповідно до розпорядження керівників місцевого проводу.

Односельчанин відважного «Кубіка» також згадує, що прослужив останній постерунковим до ранньої весни 1943 р., коли українські поліцаї Волині й Полісся почали масово «виходити в ліс», тобто творити загони національного руху Опору під керівництвом ОУН(б) [3, 11]. Саме тоді, як свідчить І. Карда, Тихін Зінчук, бездоганно володіючи німецькою мовою, у формі гітлерівського офіцера відвідав склади з озброєнням у Ковелі, де за, мабуть, підробними документами зміг дістати все потрібне для організації майбутньої сотні УПА: зброю, боєприпаси, обмундирування, провіант [8, 81].

Упродовж весни–літа 1943 р. сотня УПА «Кубіка» щодо оперативності підлягала командирові куреня «Голобенку» (О. Громадюку), який маючи у своєму підпорядкуванні, окрім загону Т. Зінчука, сотні «Гонти», «Князя», «Крилатого» і «Розважного» (вишкільна сотня артилерії), вдало оперував на північній Волині проти численних груп радянських партизанів та каральних відділів німецької

¹ Цей повстанський командир ще вживав псевдо «Ромб», «Архип».

поліції та польської Армії крайової, які грабували місцеве населення та знищували учасників національного руху Опору [8, 11–14]. Наразі, через брак джерел, відомо лише про деякі бої, зведені сотнею «Кубіка» у складі куреня «Голобенка» проти ворогів української державності впродовж весни – літа 1943 р. Так, колишній вояк сотні «Кубіка» Микола Супрунович згадує, що одним із перших боїв відділу була переможна сутичка з радянськими партизанами в с. Світлому на Ковельщині навесні того самого року. У цьому бою, у якому ворог утратив трьох вояків полоненими, відзначився повстанець «Швайка» з Голоб. Утрат сотня не мала [8, 73]. Під час наступної «зустрічі» поблизу с. Нудижина на Любомльщині відділ «Кубіка» розгромив три батальйони з партизанського з'єднання О. Федорова. У ході запеклої перестрілки (бій тривав близько шести годин) особливо відзначився кулеметник 3-ї чоти «Заяць» (уродженець с. Шкроботова). За цей бій (із якого відділ вийшов без жодних втрат) командир «Кубік» отримав особисту подяку від курінного «Голобенка» [8, 74].

Упродовж літа 1943 р. сотня також мала численні сутички й з іншими ворогами українського народу – гітлерівцями та польськими націоналістами. Так, у липні 1943 р. відділ «Кубіка» під час удалого нападу знищив штаб загону Армії крайової в селі Ружині [8, 16]. А вже в серпні сотня разом із куренем «Назара Криги» й відділом «Лисого» бере участь у нападі на волинське містечко Камінь-Каширськ, де захоплює чималі трофеї (5 кулеметів, 20 000 набоїв, кілька легкових автомобілів та мотоциклів, провіант) і знищує залозу з німецьких поліцистів [4, 294; 12, 218–219]. Полонених окупантів було передано СБ. За твердженням М. Супруновича, вивозом трофеїв із містечка до повстанського табору займалася безпосередньо чота «Залізного» із сотні «Кубіка»; вона ж узяла й активну участь у бою за оволодіння Каменем-Каширським [8, 72].

Ураховуючи високий військовий потенціал відділу Тихона Зінчука, наприкінці серпня 1943 р. командування ВО «Турів» скерувало сотню в район с. Літина на Турійщині, де вояки разом із загонами «Лисого» й «Назара Криги» вщент розгромили відділ есесівців. Під час бою 60 гітлерівців загинуло, але й 12 повстанців знайшли свою смерть [4, 295]. Невідомо, чи були жертви саме із сотні «Кубіка». А вже за кілька днів відділ брав участь у крупному бою, що його звали відділи ВО «Турів» (сотні «Кубіка», «Яреми», «Запорожця», «Щуки», «Розважного» під командуванням О. Шума-«Вовчака») з німецькими каральними частинами з Ковеля поблизу с. Радовичі. Під час запеклої сутички ворог недорахувався 208 вояків вбитими і 7 полоненими, упівці втратили 40 побратимів [4, 311–312]. Із цього бою сотня «Кубіка» вийшла без утрат, а чота «Залізного» була відзначена командуванням за грамотне облаштування засідки, у яку потрапила механізована колона Вермахту, яка поспішала на допомогу гітлерівцям [8, 16].

Восени 1943 р. відділ Тихона Зінчука продовжував активну бойову діяльність проти численних ворогів України. Захищаючи від грабунку й нищення волинські села, повстанці «Кубіка» в жовтні того року завдали удару загонам радянських партизанів поблизу Любешова. У сутичці з ними відзначився вояк сотні Максимець-«Медицина» (уродженець с. Мельниця на Ковельщині) [8, 16]. Не давали спокою упівці й гітлерівським мародерам: наприкінці листопада внаслідок засідки поблизу с. Облапи Ковельського району було знищено групу окупантів, але загинули й повстанці «Грізний», «Яструб» та «Липа» із чоти «Галюди». Упівці захопили три міномети, три кулемети МГ, багато автоматів і набоїв [4, 310].

Описуючи діяльність сотні УПА «Кубіка», не можемо не згадати про вірних помічників Тихона Зінчука – його чотових командирів. Принагідно відзначимо першим повстанця «Галюду», котрий походив з Облап і перебував у сотні «Кубіка» ще від її створення [13, 148]. Справжнє ім'я цього повстанського командира – Федір. Вірна служба уродженця волинських Облап українському народу не залишилася поза увагою сотенного й командування ВО «Турів»: згідно з наказом останнього від 27 серпня 1943 р. чотового «Галюду» було підвищено до звання підхорунжого [9, 520]. Наприкінці листопада мужній облапонець загинув у сутичці з гітлерівцями поблизу с. Грабового на Любомльщині, не віддавши його на поталу грабіжникам [4, 325–326].

Разом із повстанцем «Галюдою» наприкінці серпня 1943 р. отримав звання підхорунжого ще один чотовий із відділу «Кубіка» – Матвій Ісюк-«Залізний», про якого ми вже згадували. Походив цей упівець із волинського с. Грабового [8, 16]. Він також перебував у лавах сотні ще з весни 1943 р., а впродовж 1944–1945 рр. брав активну участь у реорганізації відділу в бригаду (з'єднання) «Соборна Україна» (про це йтиметься трохи далі). Командування УПА належним чином оцінило внесок грабівця Ісюка в боротьбу за українську державність: 1944 р. сотенний «Залізний» [13, 155] отримав чин старшого булавного УПА [10, 754], а на початку 1945-го загинув у сутичці з НКВС [2, 208].

Командиром третьої чоти сотні «Кубіка» впродовж 1943–1945 рр. був уродженець Облап Йосип Тюбай-«Дубовий» [8, 16]. Йому також судилося пройти разом із сотнею (бригадою) весь тернистий шлях її боротьби. Наразі відомо, що 1945 р. чотовий «Дубовий» був відзначений підвищенням до чину булавного УПА, а у вересні того самого року він очолив сотню [13, 154] у складі бригади «Соборна Україна» [10, 714–715].

Узимку 1943–1944 рр. сотня «Кубіка», як й інші загони ВО «Турів» готувалася до переходу німецько-радянського фронту, котрий стрімко наближався. Водночас відділ із наказу командування займався збором і доставкою в розпорядження штабу групи зайвої зброї, яка перебувала при сотнях і куренях ВО «Турів» [9, 518]. Прикметним є те, що разом із повстанцями «Кубіка» переходити фронт збиралася і частина працівників СБ ВО [1, 33]. Незважаючи на організаційні клопоти, «не забували» вояки «Кубіка» і про захист українських сіл від ворога. Так, 25 грудня повстанці здійснили напад у с. Засмики на загін польських партизанів (пляцувку), який тероризував довколишнє населення. Однак ця сутичка для сотні закінчилася невдало: з боку упівців були численні втрати вбитими й пораненими, ворог захопив гармату [8, 17].

Із документів випливає, що станом на середину січня 1944 р. сотня «Кубіка» під безпосереднім керівництвом заступника командира ВО «Турів» О. Шума-«Вовчака» мала перебувати в районі Ковеля і проводити диверсійну роботу на шляхах сполучення (підривати мости, мінувати залізничне полотно) та роззброювати «чужонаціональні відділи без розстрілу» [9, 524], тобто збирати амуніцію і готуватися до боротьби з новим окупантом Волині – радянськими військами.

Через скупість доступних джерел нині нам невідомо про бойовий шлях сотні Тихона Зінчука впродовж квітня–серпня 1944 р. Відомо лише, що станом на початок березня відділ «Кубіка» перейшов фронт на терені Маневецького району, де й оперував окремими чотами вже проти радянських військ [10, 1209]. Перші згадки про чисельний стан сотні після переходу фронту знаходимо в документах командира УПА-Північ «Клима Савура» (Д. Клячківського). У статистичних даних про відділи, підпорядковані останньому, зазначається, що станом на вересень 1944 р. сотня УПА під командуванням «Кубіка» продовжувала діяти й нараховувала 120 вояків [7].

Відповідно до нових розпоряджень ГК УПА організаційна структура підрозділів УПА-Північ наприкінці літа – восени 1944 р. зазнала докорінних змін. Усі її бойові відділи відтепер реорганізувалися в шість бригад (куренів-з'єднань) і підпорядковувалися штабу групи УПА «Завихост». Одним із куренів цього формування стала колишня сотня «Кубіка» [13, 162], яка відповідно до наказу командування групи трансформувалася в бригаду «Соборна Україна» (її також іменували «бригадою ім. Вовчака») [14, 173]. Місцем формування цього загону УПА стали Ковельський і Камінь-Коширський райони Волинської області, а районом її бойової діяльності були терени між річками Турія, Стоход і Прип'ять, райони Ковеля і Каменя-Коширського, Седлища, Скулинщина, Замщаниця, Верхи та вздовж залізниці Ковель – Сарни [10, 711]. Як стверджує дослідник І. Марчук, у складі цієї бригади УПА наприкінці 1944 р. перебувало близько 170 вояків [11, 128], але з документів групи «Завихост» випливає, що чисельний стан відділу «Кубіка» станом на початок осені 1944-го нараховував приблизно 218 повстанців, розділених на три сотні – «Дубового» (75 стрільців), «Залізного» (70 вояків), «Яструба» (58 упівців) – та диверсійний відділ «Комара» (14 осіб) [10, 751]. На той час чоти (підвідділи) склалися з трьох роїв, кожен із яких мав нараховувати 6–7 вояків [10, 671]. Відповідно до загальної системи нумерації повстанських підрозділів групи «Завихост» сотні з бригади командира «Кубіка» отримали криптоніми «1850», «1851» і «1852», а порядковим номером з'єднання був «0350» [10, 670].

Від самого початку свого створення бригада «Соборна Україна» (кістяк якої, вірогідно, склали ветерани колишньої сотні «Кубіка») повела активну боротьбу проти радянської влади та її спецслужб у своєму оперативному терені. Боролися і за допомогою слова, і зброї. Уже на початку серпня 1944 р. повстанці «Дубового» провели агітацію у загоні Червоної армії (далі – ЧА) з 16 солдатів у с. Яйно на Камінь-Коширщині, а в селах Сучишно і Верхах роззброїли трьох радянських військовиків [10, 753].

Звичайно, далеко не завжди перемагати ворога вдавалося силою слова. Тоді говорили кулі. Так, на початку вересня в районі сіл Кречевичі та Несухойжі Ковельського району повстанці підвідділу «Лева» знищили станицю НКВС і вбили трьох оперативників; чота «Дубового» ліквідувала 5 бійців НКВС у Городищі; а в с. Велимче відділи «Хмари» й «Тигра» провели справжній бій із загonom

НКВС та партактиву, у результаті якого ворог утратив 18 осіб вбитими, а 13 – опинилося в повстанському полоні. Із боку упівців загинув лише один стрілець, ще одного було поранено [10, 754]. Варто відзначити, що під час подібних збройних акцій спротиву радянській владі до рук вояків УПА потрапляло різноманітне озброєння й амуніція, завдяки чому останні могли продовжувати боротьбу за волю України. Упродовж осені 1944 р. повстанці «Кубіка» здійснили низку успішних нападів на радіоточки, аеродроми й інші владні осередки Ковельщини та Камінь-Каширщини (терен їхніх дій), де здобули чималі трофеї [10, 753–754].

Незважаючи на чисельну перевагу і якість озброєння та забезпечення каральних загонів НКВС, відділи бригади «Соборна Україна» продовжували боротьбу з комуністичним режимом на Волині й наступного року. Так, впродовж першого півріччя 1945 р. (із січня до червня) повстанці знищили понад півсотню працівників НКВС [10, 794]. Але і повстанські лави ріділи. Так, посеред травня 1945 р. лише в одній сутичці з радянськими спецслужбами в скулинському лісі поблизу Ковеля загинуло шість вояків бригади «Кубіка» [10, 774]. Не менш безжально боролися вояки «Кубіка» і з загонами місцевої оборони («стрибками») та місцевими радянськими функціонерами (головами колгоспів, сільськими активістами), які здебільшого були секретними агентами спецслужб [1, 126–135]. Зазвичай, упівці облаштовували засідки на ворога поблизу шляхів сполучення між селами та райцентрами і, прекрасно орієнтуючися на місцевості, уникали великих втрат у сутичках із НКВС і «стрибками». Однак ворожий натиск не слабнув, і це стало однією із причин чисельного зменшення відділів бригади «Соборна Україна» в другому півріччі 1945 р. У цей час у диверсії та відкриті бої зі спецслужбами вступали спецгрупи й окремі чоти силами в 10–30 повстанців, а то й менше.

Іншим згубним фактором, котрий призводив до загибелі активного повстанського елементу з бригади «Кубіка», була агентурна діяльність сексотів НКВС у лавах відділів. З одного боку, заслані помічники радянських спецслужб агітували вояків «Соборної України» здаватися НКВС, обіцяючи збереження життя та «прощення минулих гріхів». З іншого – уже з початку 1945 р. СБ ОУН(б) розпочала т. зв. «чистки» в лавах УПА для виявлення та знешкодження (ліквідації) ворожої агентури [1, 116–120]. На практиці це мало двоякий результат: було, справді, знешкоджено певну кількість сексотів у відділах УПА й водночас від рук «своїх» есбістів загинуло чимало невинних підпільників, відданих справі визволення України. Зокрема, у з'єднанні Тихона Зінчука СБ провела дві «чистки» – у січні та вересні 1945 р. [10, 1220]. Під час першої з них есбісти ліквідували агентурну мережу під керівництвом начальника штабу бригади «Пурхала» (уродженець сходу України) [10, 1221]. У вересні за підозрою у зв'язках з НКВС було ліквідовано вояків відділу «Соборна Україна» – бунчужного «Шрама» (агент НКВС з 1940 р.) і стрільців «Орла» та «Дров'яного» [10, 1225]. Дослідник діяльності СБ на Волині Я. Антонюк указує, що всього під час другої «чистки» СБ у загоні «Кубіка» було ліквідовано вісім вояків [1, 118]. Залишається відкритим питання, чи усі вони справді були агентами НКВС. Боротьба списує жертви ...

Зважаючи на подібну ситуацію, у другому півріччі 1945 р. деякі групи повстанців зі Старовижівщини, не маючи довіри до СБ, надалі вже не підпорядковувалися останньому або ж відкрито дезертирували з відділу. Внаслідок подібних казусів стихійно виникли т. зв. «дикі групи» – непідконтрольні командуванню ОУН-УПА, котрі, зазвичай, діяли на власний розсуд. Так, постали самостійні повстанські групи «Мручка» (8 вояків), «Гриця» (4 особи), «Вишні» (6 бійців) та «Крука» (4 особи) [1, 118, 123–125; 10, 1222].

Усі перераховані вище члени «диких груп» у минулому належали до відділів УПА під командуванням «Кубіка» й уходили до складу бригади «Соборна Україна». Загалом упродовж вересня 1945 – лютого 1946 р. на теренах Волинської області загинуло (у боях з НКВС і СБ) понад 20 дезертирів із лав загону Тихона Зінчука. А ще певна кількість переховувалася, не бажаючи виконувати накази ГК УПА й боячись «чисток» СБ [10, 1225].

Унаслідок усіх зазначених чинників упродовж першого повоєнного року (1945–1946 рр.) повстанські відділи під проводом «Кубіка» зазнали чималих персональних втрат і діяли чисельно невеликими підвідділами. Як указує науковець О. Вовк, станом на осінь 1945 р. бригада «Соборна Україна» нараховувала лише 76 вояків [2, 217], тобто впродовж осені 1944-го – літа 1945 р. втратила вбитими, заарештованими, дезертирами, ліквідованими як агенти НКВС близько 70 % від початкового складу цього формування групи «Завихост». На початок 1946 р. відомо, що відділ «Кубіка» разом із загонами «Ольхи», «Дніпровича», «Ігоря» і «Чорноморця» підпорядковувався командуванню найбільшого формування УПА-Північ з'єднання груп ім. Хмельницького, котре діяло на терито-

рії Північно-Західного Краю «Москва». У цей час загалом чисельність повстанців у зазначених відділах становила приблизно 200 осіб [2, 218]. Обережно припустимо, що до 20 % від загальної кількості упівців (до 40 вояків) становив саме підрозділ під проводом Тихона Зінчука.

Упродовж зими–весни 1946 р., з огляду на умови існування визвольного руху в нових формах боротьби й ворожий натиск, відділ «Кубіка», як й інші підрозділи УПА, було розпущено, а вцілілі бійці та командири влилися до лав збройного підпілля ОУН(б). Щодо особи самого сотенного (командира бригади) Тихона Зінчука, то відомо, що до початку весни 1946 р. він перебував на посаді референта зв'язку Північно-Західного краю [10, 1282]. 7 березня цього ж року ГК УПА надає йому звання сотенного УПА [10, 711]. Подальша доля талановитого командира волинських повстанців невідома. Цілком можливо, що він загинув у сутичці чи був заарештований НКВС і страчений. Може, його дні обірвалися в радянській в'язниці. Проте, за твердженням односельчанина «Кубіка» Івана Карди, він бачив славетного упівця в Ковелі 1956 р., куди той завітав, звичайно ж, таємно [8, 82]. Більше згадок про нього немає.

Висновок. Стрільці та старшини УПА на чолі з Тихоном Зінчуком гідно пройшли весь тернистий шлях боротьби за Українську державу, яка сьогодні має повернути із забуття імена славетного командира «Кубіка» та його побратимів, які віддали свої життя та сили задля здобуття нашою Батьківщиною незалежності.

Список використаних джерел та літератури

1. Антонюк Я. Діяльність СБ ОУН на Волині / Я. Антонюк. – Луцьк : [б. в.], 2007. – 176 с.
2. Вовк О. Короткий нарис діяльності УПА та її запілля на ПСУЗ і в прилеглих регіонах у 1943–1946 рр. / О. Вовк // Український визвольний рух: зб. 8 / за ред. В. В'ятровича. – Львів : [б. в.], 2006. – С. 164–225.
3. В'ятрович В. Українська Повстанська Армія: історія нескорених / В. В'ятрович. – К. : [б. в.], 2008. – 83 с.
4. Денищук О. Боротьба УПА проти німецьких окупантів. Хронологія подій : у 2-х т. Т. 1 / О. Денищук. – Рівне : [б. в.], 2008. – 448 с.
5. Забілий Р. Підготовка та забезпечення маршів і постів рейдуєчих відділів УПА / Р. Забілий // Український визвольний рух: зб. 6 / за ред. В. В'ятровича. – Львів : [б. в.], 2006. – С. 170–184.
6. Кентій А. Українська Повстанська Армія у 1942–1943 рр. / А. Кентій. – К. : [б. в.], 1999. – 287 с.
7. Ковальчук В. Скільки ж солдатів було в УПА? Секрети розкриває Клим Савур [Електронний ресурс] / В. Ковальчук. – Режим доступу : // <http://www.istpravda.com.ua/articles/2010/12/3/7410/>
8. Лавренко Я. Боротьба за незалежність української нації на Ковельщині. Спогади учасників визвольних змагань / Я. Лавренко. – Луцьк : [б. в.], 2007. – 132 с.
9. Літопис УПА. Нова серія. – Київ ; Торонто : [б. в.], 1999. – Т. 2. – 724 с.
10. Літопис УПА. Нова серія. – Київ ; Торонто : [б. в.], 2006. – Т. 8. – 1620 с.
11. Марчук І. Командир УПА-Північ Дмитро Клячківський – «Клим Савур» / І. Марчук. – Рівне : [б. в.], 2009. – 168 с.
12. Романюк Ф. Так визрівала воля / Ф. Романюк. – Луцьк : [б. в.], 2010. – 384 с.
13. Содоль П. Українська повстанча армія 1943–1949 : довід. перший / П. Содоль. – Нью-Йорк : [б. в.], 1994. – 199 с.
14. Содоль П. Українська повстанча армія 1943–1949 : довід. другий. – Нью-Йорк : [б. в.], 1995. – 295 с.
15. Трубайчук А. Друга Світова / А. Трубайчук. – К. : [б. в.], 2004. – 344 с.

Руслана Давидюк

Микола Негребецький: доля українського громадського діяча Волині (20–40-ві роки ХХ ст.)

На основі аналізу архівних документів у статті досліджується громадсько-політична діяльність Миколи Негребецького, життєвий шлях якого позначений перебуванням у таборах інтернованих вояків УНР, роботою в «Просвіті», УНДО, ФНС, переслідуваннями з боку польської поліції та органів НКВС.

Ключові слова: Волинське воєводство, рівненський повіт, табори інтернованих, «Просвіта», Українське національно-демократичне об'єднання, Фронт національної єдності, польська поліція, НКВС, виправно-трудові табори.